

การมีส่วนร่วมของประชาชนในการจัดการป่าชุมชน: กรณีศึกษาป่าชุมชน โคกกระโหลงโป่งแดง ตำบลหนองเรือ อำเภอนาเชือก จังหวัดมหาสารคาม

Public Participation in the Management of Community Forests: A Case Study on Community Forests at Koke Kralong Pong Dang, Nong Reua, Na Chuak, Maha Sarakham

ธีรวงศ์ เหล่าสุวรรณ^{1*}, ญาณวุฒิ อุทรักษ์¹, ธนัทเดช โรจนกุศล¹, ณัชชา เหล่าสุวรรณ¹, สิริธร ดำรง
สุกิจ² และกนกอร พัดทะอำพัน³

Teerawong Laosuwan^{1*}, Yannawut Uttaruk¹, Tanutdech Rotjanakusol¹, Nutchcha Laosuwan¹,
Siritorn Dumrongsukit², and Kanokon Pattaaumpan³

Abstract

The research objectives are of the followings: 1) to study the ecological system of the forest, forest diversity, relationships between people and the forest, and the utilization of the forest; 2) to develop the forest management guidelines, conservation, and reforestation with involvement of the communities. The researchers adopted Participatory Action Research: the PAR technique in a selected study area located in Kok Kalong Pong Dang Community Forest, Na-Chuak District, Mahasarakham Province. The research tools used are composed of the survey technique with participation of the community, group discussions and community meetings. Researchers also conducted a field study of the diversity of plants and animals. The stakeholders of this research are comprised of local community leaders, including formal and informal

¹ คณะวิทยาศาสตร์ มหาวิทยาลัยมหาสารคาม ตำบลขามเรียง อำเภอกันทรวิชัย จังหวัดมหาสารคาม 44150,

² ภาควิชาการสำรวจระยะไกลและระบบสารสนเทศภูมิศาสตร์ สถาบันเทคโนโลยีแห่งเอเชีย อำเภอลาดหลุมแก้ว จังหวัดปทุมธานี 12120, ³ นักวิจัยป่าชุมชน โคกกระโหลงโป่งแดง ตำบลหนองเรือ อำเภอนาเชือก จังหวัดมหาสารคาม 44150

* ผู้ให้การติดต่อ (Corresponding e-mail: teerawong@msu.ac.th)

leaders; personnel of Land Reformation for Agriculture of Thailand; the Community Forest Committee; villagers; beneficiaries from the forests; and 50 teachers and students from Nong Por School. The study provided these facts: 1) surrounding communities directly or indirectly benefited from the community forest; for example, as a food sources, sources of traditional medicine, for construction, for energy resources and for practicing of traditional beliefs. In addition, the community forest is also an “open classroom” for nature studies and bio-diversity; 2) holistic knowledge management has risen up from consciousness of the community members at a time that they are confronted with the problems and a need to find successful solutions. These solutions are driven to find a way to work hand in hand to tackle problems of forest conservation and to find solutions for forest and natural resources restoration. In addition, with support from government offices in terms of knowledge and budget, knowledge learning has started and thus brings about the people’s involvement in the management of community forests.

Keywords: *community forests, participation of the community, community forest management*

บทคัดย่อ

การวิจัยครั้งนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อ 1) ศึกษาสภาพป่า ระบบนิเวศของป่า ความหลากหลายทางชีวภาพของป่า ความสัมพันธ์ระหว่างคนกับป่า และการใช้ประโยชน์จากป่า และ 2) พัฒนาแนวทางการจัดการป่าโดยการมีส่วนร่วมของชุมชนท้องถิ่น การวิจัยนี้เป็นการวิจัยเชิงคุณภาพและวิธีการวิจัยปฏิบัติการแบบมีส่วนร่วม (Participatory Action Research: PAR) ในพื้นที่ศึกษาป่าชุมชนโคกกระโหลงโป่งแดง อำเภอนาเชือก จังหวัดมหาสารคาม วิธีการวิจัยประกอบด้วย การสัมภาษณ์ การสำรวจ การสังเกตแบบมีส่วนร่วม การสนทนากลุ่ม และการจัดเวทีชุมชน รวมถึงการสำรวจความหลากหลายทางชีวภาพของพืชและสัตว์ โดยกลุ่มเป้าหมายที่เข้าร่วมในการวิจัยประกอบด้วยกลุ่มผู้นำชุมชน ทั้งผู้นำทางการและผู้นำทางธรรมชาติ เจ้าหน้าที่สำนักงานการปฏิรูปที่ดินเพื่อเกษตรกรรม (สปก.) คณะกรรมการป่าชุมชน ราษฎรทั่วไป ผู้ใช้ประโยชน์จากป่าชุมชน ครูและนักเรียนโรงเรียนบ้านหนองปอ ผลการศึกษาพบว่า 1) ชุมชนโดยรอบมีการพึ่งพิงใช้ประโยชน์จากป่าชุมชนทั้งทางตรงและทางอ้อม ได้แก่ ใช้เป็นแหล่งอาหาร สมุนไพร ไม้ใช้สอยสำหรับก่อสร้าง แหล่งพลังงาน และประกอบพิธีกรรมตามความเชื่อ อีกทั้งยังเป็นแหล่งเรียนรู้ทางธรรมชาติและ ความหลากหลายทางชีวภาพ 2) องค์ความรู้การจัดการป่าชุมชนโคกกระโหลงโป่งแดงเกิดขึ้นจากจิตสำนึกของคนในชุมชนที่ต้องเผชิญปัญหาและได้ร่วมกันแก้ไข จึงทำให้เกิดความร่วมมือร่วมใจในการรักษาป่าและแสวงหาแนวทางฟื้นฟูดูแลทรัพยากรป่าไม้ ประกอบกับมีการสนับสนุนจากภาครัฐทั้งด้านวิชาการและงบประมาณ ทำให้เกิดกระบวนการเรียนรู้และการมีส่วนร่วมในการจัดการป่าชุมชน

คำสำคัญ: *ป่าชุมชน, การมีส่วนร่วมของชุมชน, การจัดการป่าชุมชน*

บทนำ

ป่าชุมชนคือ ป่าไม้ที่อยู่ใกล้แหล่งชุมชน ซึ่งมีราษฎรบริเวณใกล้เคียงร่วมมือกันจัดการดูแลรักษาทำนุบำรุง โดยมีวัตถุประสงค์เพื่อใช้ประโยชน์

จากป่าไม้นั้นในรูปแบบต่าง ๆ เช่น เป็นแหล่งของป่าอาหาร ไม้ใช้สอย เป็นที่พักผ่อนหย่อนใจ (สมศักดิ์ สุขวงศ์, 2537; กอบกาญจน์ พจน์ชนะชัย, 2538;

โกมล แพรกทอง, 2535) วิธีการศึกษาเกี่ยวกับการจัดการป่าชุมชนนั้นมีประเด็นในการศึกษาและวิธีการในการหาคำตอบที่หลากหลายและแตกต่างกันไป ภายใต้ความสนใจของผู้ศึกษาว่าจะมุ่งเน้นส่วนใด (วิยุทธ์ จำรัสพันธุ์, 2535; สรรเสริญ ทองสมนึก, 2542; รุศมิดา อุไรศรี, 2548; วรากร พงกระจ่าย, 2549; ธีรวงษ์ เหล่าสุวรรณ และคณะ, 2553; ธีรวงษ์ เหล่าสุวรรณ และพรชัย อุตรักษ์, 2556)

จากการศึกษาเอกสารที่เกี่ยวข้องสามารถแบ่งวิธีการศึกษาเกี่ยวกับการจัดการป่าชุมชนออกเป็น 3 หัวข้อหลัก ดังต่อไปนี้

1) กลุ่มที่ทำการศึกษาประเด็นของรูปแบบวิธีการและระบบการจัดการป่าชุมชนที่ประยุกต์ความเชื่อพิธีกรรม ตลอดจนถึงภูมิปัญญาท้องถิ่นมาใช้ในการจัดการ เช่น วิศท์ เศรษฐกร (2553) ได้ศึกษาเรื่องการปรับใช้พฤติกรรมและความเชื่อของชุมชนในการจัดการป่าชุมชน โดยมีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษาพัฒนาการในการใช้ป่าชุมชนและการปรับใช้พิธีกรรมและความเชื่อของชุมชน ในบ้านตลาดจี้เหล็ก อำเภอคอยสะเกิด จังหวัดเชียงใหม่ พบว่า สามารถแบ่งพัฒนาการใช้ป่าเป็น 3 ช่วง คือ ช่วงที่ 1 เป็นช่วงที่มีการใช้ประโยชน์จากป่าในเชิงพาณิชย์ โดยเปิดให้มีการสัมปทานป่าทั้งจากภายในและภายนอกชุมชน ช่วงที่ 2 เป็นช่วงที่รัฐมีนโยบายในการอนุรักษ์ทรัพยากรป่าไม้ ด้วยการเพิ่มพื้นที่ป่าส่งเสริมให้เกิดการจัดการป่าไม้โดยชุมชน ช่วงที่ 3 เป็นช่วงที่ชาวบ้านได้มีการเรียนรู้การจัดการป่าไม้จากที่ต่าง ๆ และนำรูปแบบมาประยุกต์ใช้ในพื้นที่ของตน โดยประยุกต์ใช้พิธีกรรมดั้งเดิมของชุมชนเข้ามาจัดการ การศึกษาดังกล่าวนี้ชี้แนะทางการศึกษาเชิงคุณภาพถอดบทเรียนการจัดการป่าของชาวบ้านในยุคต่าง ๆ

2) กลุ่มที่ทำการศึกษาประเด็นของปัจจัยที่ทำให้เกิดการจัดการป่าชุมชน มีทั้งการศึกษาเปรียบ-

เทียบระหว่างชุมชน และการถอดบทเรียนปัจจัยที่ทำให้เกิดการจัดการป่าของชุมชนนั้น ๆ เช่น การศึกษาของ วรากร พงกระจ่าย (2549) ซึ่งศึกษาเรื่องปัจจัยที่ส่งผลต่อความสำเร็จของการจัดการป่าชุมชนในพื้นที่จังหวัดเชียงใหม่ มีวัตถุประสงค์เพื่อเปรียบเทียบปัจจัยที่ทำให้เกิดความสำเร็จของการจัดการป่าชุมชนในพื้นที่หมู่บ้านห้วยงู ตำบลสันทราย อำเภอฝาง และหมู่บ้านตลาดจี้เหล็ก ตำบลแม่โป่ง อำเภอดอยสะเก็ด พบว่า ชาวบ้านส่วนใหญ่ได้รับประโยชน์จากการใช้สอยจากป่าชุมชน มีประสบการณ์ในการเข้าอบรมด้านกิจกรรมป่าชุมชน สมาชิกส่วนใหญ่ได้รับข้อมูลข่าวสารเกี่ยวกับป่าชุมชนผ่านทางวิทยุ โดยภาพรวม กลุ่มตัวอย่างส่วนใหญ่มีความรู้เกี่ยวกับป่าชุมชนและไม่เคยทำผิดกฎในการรักษาป่า มีส่วนร่วมระดับปานกลางในกิจกรรมการดูแลรักษาป่า สมาชิกเห็นด้วยอย่างมากต่อกฎระเบียบในการจัดการป่า ความหลากหลายของทรัพยากรในป่าชุมชน และการแบ่งปันจัดสรรทรัพยากรป่าชุมชนอย่างเท่าเทียมกัน เมื่อเปรียบเทียบปัจจัยที่ทำให้เกิดความสำเร็จของการจัดการป่าชุมชน ในพื้นที่ที่ศึกษาทั้ง 2 แห่ง พบความแตกต่างอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ 0.01 ในความสำเร็จ 3 ด้าน คือ การมีส่วนร่วมในการจัดการป่าชุมชน ความคิดเห็นต่อกฎระเบียบในการจัดการป่าชุมชน และความคิดเห็นต่อความหลากหลายของทรัพยากรในป่าชุมชน

3) กลุ่มที่ทำการศึกษาประเด็นของการใช้ประโยชน์จากป่าชุมชนและจัดทำแนวทางและกติกาที่นำไปสู่การจัดการป่าชุมชนที่ดี เช่น การศึกษาของ พระอรุณ ปัญโญแก้ว (2547) ได้ศึกษาเรื่องการจัดการป่าชุมชน โดยความร่วมมือของหน่วยงานราชการและชุมชน บ้านแม่คาวหลวง อำเภอพาน จังหวัดเชียงราย มีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษาการใช้ประโยชน์และการจัดการป่าชุมชน โดยภูมิปัญญาท้องถิ่น

รวมทั้งจัดทำแนวทางการจัดการป่าชุมชนร่วมกันระหว่างหน่วยงานรัฐและชาวบ้าน โดยใช้วิธีการศึกษาเชิงปริมาณควบคู่กับการวิจัยอย่างมีส่วนร่วมพบว่าชาวบ้านต้องการใช้พิธีกรรมและความเชื่อเดิมของชาวบ้านในการจัดการ โดยมีหน่วยงานรัฐให้การสนับสนุนด้านวิชาการ การศึกษาดูงานแลกเปลี่ยนเรียนรู้กับชุมชนที่ประสบความสำเร็จในการจัดการป่าชุมชน รวมถึงงบประมาณในการจัดกิจกรรมที่ส่งเสริมการปลูกฝังความตระหนักและจิตสำนึกให้กับคนในชุมชน

ป่าชุมชนโคกกระโหลงโป่งแดง จังหวัดมหาสารคาม มีพื้นที่ประมาณ 2,100 ไร่ ครอบคลุมพื้นที่ 32 หมู่บ้าน 5 ตำบล 3 อำเภอ คือ อำเภอบรบือ 2 ตำบล (ตำบลดอนวัว และตำบลโนนแดง) อำเภอนาเชือก 2 ตำบล (ตำบลหนองเรือ และตำบลเขาวัว) และอำเภอนาหว้า 1 ตำบล (ตำบลนาข่า) ในปัจจุบันป่ากระโหลงโป่งแดงกำลังเผชิญกับปัญหาหลายด้าน เช่น ปัญหาการลักลอบใช้ประโยชน์ของราษฎรนอกพื้นที่ การเผาป่าหรือไฟไหม้ป่า การทิ้งขยะ การนำสัตว์เข้าไปเลี้ยงและการตัดต้นไม้ทั้งไม้พื้นเมืองและไม้นุรักษ์ ปัญหาเหล่านี้สร้างความเสียหายหลายประการ เช่น การลดของพื้นที่ป่า การเสื่อมสภาพของป่าไม้ เนื่องจากการเผาป่า การทิ้งขยะในพื้นที่ป่าทำให้เกิดสารพิษและดินเสื่อมสภาพ ผลกระทบจากปัญหาดังกล่าว ได้ส่งผลให้เกิดการเปลี่ยนแปลงทางระบบนิเวศของป่า ซึ่งส่งผลต่อเนื่องให้สัตว์ป่าและพืชป่าต่าง ๆ ที่เคยเป็นอาหารของคนในชุมชนลดลง อีกทั้งพืชผัก พืชสมุนไพร และพืชใช้สอยต่าง ๆ ลดลงหรือหายไปด้วย จากผลกระทบดังกล่าวทำให้ราษฎรที่อาศัยรายรอบป่า เคยมีชีวิตอยู่กับป่าและเคยหาของป่ามาใช้ในการดำรงชีพ ต้องหันไปพึ่งพาล้างเหล่านี้จากภายนอกมากขึ้น การเชื่อมโยงของชีวิตกับป่าลดน้อยลงหรือไม่ก็มีอีกต่อไป อันจะ

นำมาซึ่งการลดลงของความหวงแหนผืนป่าด้วย

จากสภาพปัญหาดังที่กล่าวมา จึงนำมาสู่การจัดทำโครงการวิจัยเพื่อให้เกิดกระบวนการเรียนรู้ เกิดการผสมผสานกับวิธีการเรียนรู้ใหม่ๆ ที่เหมาะสมกับท้องถิ่น อันจะก่อให้เกิดการอนุรักษ์และใช้ประโยชน์จากป่าชุมชนได้อย่างยั่งยืน อีกทั้งยังจะนำไปสู่การจัดการป่าชุมชน เพื่อเป็นต้นแบบให้กับชุมชนในพื้นที่อื่น ๆ ของภูมิภาค ประกอบกับในปัจจุบันมีกลุ่มทุนและบุคคลภายนอกเข้ามาใช้ประโยชน์และประกอบกิจกรรมในพื้นที่ชุมชนมากขึ้น ซึ่งอาจจะส่งผลกระทบต่อจัดการป่าชุมชน ดังนั้นกระบวนการของโครงการวิจัยจะนำไปสู่การรองรับการเปลี่ยนแปลงที่เกิดขึ้น โดยจัดการทำแผนหรือแนวทางการจัดการป่าชุมชนให้กับองค์กร หน่วยงาน ทั้งภาครัฐและเอกชน

วัตถุประสงค์ของการวิจัย

- 1) ศึกษาสภาพป่า ระบบนิเวศของป่า ความหลากหลายทางชีวภาพของป่า
- 2) ศึกษาแนวทางการจัดการป่าโดยการมีส่วนร่วมของชุมชนที่ประสบผลสำเร็จ และเงื่อนไขของความสำเร็จในการจัดการป่าชุมชน

วิธีการวิจัย

1. ประชากร และกลุ่มตัวอย่าง

การวิจัยครั้งนี้ใช้ป่าชุมชนกระโหลงโป่งแดง ในจังหวัดมหาสารคาม เป็นกรณีศึกษา ปาดังกล่าวมีพื้นที่ประมาณ 2,100 ไร่ ครอบคลุมพื้นที่ 32 หมู่บ้าน ใน 5 ตำบล เป็นพื้นที่บางส่วนของ 3 อำเภอ คือ อำเภอนาเชือก 2 ตำบล อำเภอบรบือ 2 ตำบล และอำเภอนาหว้า 1 ตำบล โดยในการศึกษาสภาพป่า ระบบนิเวศของป่า และความหลากหลายทางชีวภาพของป่านั้น ทีมวิจัย จำนวน 36 คน ทำการสำรวจโดยร่วมกับนักวิชาการ จำนวน 3 คน นักวิจัยชาวบ้าน

จำนวน 28 คน และหน่วยงานองค์กร อบต. สปก. จำนวน 5 คน ในส่วนของการศึกษาแนวทางการจัดการป่าโดยการมีส่วนร่วมของชุมชน กลุ่มตัวอย่างประกอบด้วย ครู นักเรียน ชุมชนกลุ่มผู้รู้ด้านพืชและสัตว์ในป่าชุมชน และผู้ใช้ประโยชน์จากป่า ผู้นำแกนนำ ได้แก่ ผู้ใหญ่บ้าน และกรรมการป่าชุมชน และชาวบ้านป่าชุมชน กระจุกโฮ่งโป่งแดง จำนวน 50 คน

2. ขอบเขตของการวิจัย

พื้นที่ในการวิจัยคือ ชุมชนกระจุกโฮ่งโป่งแดง ตำบลหนองเรือ อำเภอนาเชือก ซึ่งครอบคลุม 13 หมู่บ้าน การวิจัยครั้งนี้เป็นการวิจัยเชิงคุณภาพตามแนวทางการวิจัยปฏิบัติการแบบมีส่วนร่วม (Participatory Action Research: PAR) ของประชาชนในการจัดการป่าชุมชน กระบวนการดำเนินการวิจัยประกอบด้วย 3 ขั้นตอน คือ (1) การศึกษาข้อมูลพื้นฐานด้านประสบการณ์การมีส่วนร่วมของประชาชนในการจัดการป่าชุมชนที่ผ่านมา (2) การพัฒนารูปแบบการมีส่วนร่วม และ (3) การประเมินผลของการมีส่วนร่วม

3. เครื่องมือที่ใช้ในการเก็บข้อมูล

เครื่องมือที่ใช้ในการเก็บข้อมูล คือ แนวคำถามสำหรับการสัมภาษณ์ แบบบันทึกการสังเกตแบบมีส่วนร่วม และทำการเก็บข้อมูลด้วยการสำรวจข้อมูลพื้นฐาน การสังเกตแบบมีส่วนร่วม การสนทนากลุ่ม การสัมภาษณ์เชิงลึก

ขั้นตอนในการศึกษาและเก็บข้อมูล ได้ดำเนินการดังต่อไปนี้

(1) ศึกษาบริบทชุมชนและป่าชุมชน โดยการสำรวจและสังเกตแบบมีส่วนร่วม และศึกษาจากเอกสารที่เกี่ยวข้อง

(2) ศึกษาพัฒนาการของป่าชุมชนในแต่ละช่วงเวลา เพื่อค้นหาจุดเริ่มต้นของการดูแลรักษาป่า

และวิธีการฟื้นฟูดูแลป่าที่นำไปสู่ความสำเร็จในการจัดการป่าในปัจจุบัน โดยการเสวนากลุ่มและเปิดเวทีชุมชน

(3) ศึกษาแนวทางการจัดการในปัจจุบัน ผ่านกิจกรรมการดูแลป่าและกฎระเบียบ โดยการเสวนากลุ่มคณะกรรมการป่าชุมชน และการเปิดเวทีชุมชน

(4) ศึกษาสถานภาพป่าจากแปลงตัวอย่างขนาด 20 x 20 เมตร ในพื้นที่ศึกษา ด้วยการสำรวจร่วมกับชุมชน และสอบถามชนิดพรรณพืชพันธุ์สัตว์ที่พบ และชุมชนนำมาใช้ประโยชน์

(5) ศึกษาการพึ่งพิงใช้ประโยชน์และมูลค่าทางเศรษฐกิจที่ได้จากการเก็บหาผลผลิตจากป่า โดยการบันทึกชนิด ปริมาณการเก็บหาผลผลิตจากป่า เพื่อนำมาประเมินมูลค่าผลผลิตจากป่า พร้อมกับการจัดเวทีชุมชนเพื่อนำเสนอข้อมูลที่ได้จากแบบบันทึก

(6) จัดเวทีชุมชนนำเสนอผลการศึกษา มาวิเคราะห์และตรวจสอบร่วมกับชุมชน โดยมีกิจกรรมดังนี้ 1) ฝึกอบรมเชิงปฏิบัติการโดยวิทยากร เพื่อให้ความรู้ในเรื่องการสำรวจพันธุ์พืชในแปลงตัวอย่าง และการสำรวจพันธุ์สัตว์ทั่วไป ให้คนในชุมชนได้เข้าใจสถานภาพป่าชุมชนในปัจจุบัน และ 2) วิเคราะห์สถานภาพป่าชุมชนและการพึ่งพิงใช้ประโยชน์ในปัจจุบัน วิเคราะห์กิจกรรมการดูแลป่าภัยคุกคามที่เกิดขึ้นในชุมชน ซึ่งมีผลต่อการจัดการป่าในปัจจุบัน พร้อมร่วมเสนอแนวทางการแก้ไขปัญหาและพัฒนา เพื่อเป็นแนวทางการยกระดับการจัดการป่าชุมชน โลกกระจุกโฮ่งโป่งแดง

(7) จัดเวทีนำเสนอผลการศึกษาเพื่อแลกเปลี่ยนเรียนรู้กระบวนการจัดการป่าและแนวทางในการยกระดับการจัดการป่าชุมชนให้กับหมู่บ้านใกล้เคียงได้เรียนรู้ร่วมกัน

4. การวิเคราะห์ข้อมูล ใช้วิธีการวิเคราะห์

เนื้อหา โดยการนำข้อมูลที่รวบรวมได้จากวิธีการเหล่านี้มาทำการวิเคราะห์ความหมาย จัดกลุ่มตามประเด็น วิเคราะห์หาความสอดคล้องและเหตุผลเชิงตรรกะ สร้างข้อสรุปสภาพและสถานะของปัญหา และแนวทางในการยกระดับการจัดการป่าชุมชน

ผลการวิจัย

1. สภาพป่า ระบบนิเวศของป่า ความหลากหลายทางชีวภาพของป่า

ป่าชุมชนโคกกระโหลงโป่งแดง ตั้งอยู่ที่ตำบลหนองเรือ อำเภอนาเชือก จังหวัดมหาสารคาม มีจำนวนประชากรทั้งตำบล 5,370 คน และจำนวนหลังคาเรือน 1,067 หลังคาเรือน สภาพทั่วไปของตำบลหนองเรือ มีลักษณะภูมิประเทศเป็นที่ลุ่มสลับที่ดอน มีพื้นที่ทั้งหมด 6,691 ไร่ โดยพื้นที่ส่วนใหญ่ใช้ในการเกษตร การเดินทางเข้าสู่ตำบลจากจังหวัดมหาสารคามใช้ทางหลวงหมายเลข 219 เส้นทางอำเภอบรบือ-พยัคฆภูมิพิสัย ก่อนที่จะถึงอำเภอนาเชือกประมาณ 10 กิโลเมตร จะมีทางแยก รพช. สายดอนกลอย-นาข่า อยู่ในเขต กม.9

ประชากรส่วนใหญ่มีอาชีพหลักทำสวน อาชีพเสริมที่สำคัญ ได้แก่ การทอผ้า รับจ้างทั่วไป ค้าขาย และรับราชการ มีวิถีชีวิตความเป็นอยู่แบบญาติพี่น้องเป็นเสมือนครอบครัวใหญ่ช่วยเหลือเกื้อกูลซึ่งกันและกัน มีความเป็นน้ำหนึ่งใจเดียวกัน รู้รักสามัคคี ทั้งนี้ ประชากรส่วนใหญ่นับถือศาสนา

พุทธ เดิมทีการจัดการทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมของคนในชุมชนมีพื้นฐานจากความเชื่อพื้นบ้านเช่น มีพิธีการสืบชะตาป่ามีการจัดการสังคมและวัฒนธรรมพื้นบ้าน ด้วยการรักษาจารีตประเพณี การปลูกฝังและส่งเสริมความสามัคคีในท้องถิ่น การแสดงความเคารพผู้ใหญ่และผู้มีพระคุณ ส่วนด้านสุขอนามัยพื้นบ้านมีการใช้สมุนไพรรักษาโรค การดูแลสุขภาพ การเสกป่า ซึ่งเป็นพิธีกรรมตามความเชื่อในการปิดป่าความทุกข์ ขับไล่เคราะห์อันเป็นการสร้างขวัญกำลังใจแก่ผู้ป่วย อีกทั้งยังมีสิ่งประดิษฐ์ที่เป็นเทคโนโลยีพื้นบ้าน และการเกษตรพื้นบ้านมาใช้ในการดำรงชีวิต เป็นต้น

ผลการสำรวจข้อมูลพรรณพืชและพรรณสัตว์ในปี พ.ศ.2557 จากแปลงตัวอย่างขนาด 20*20 เมตร จำนวน 20 แปลง เพื่อเป็นตัวแทนของป่าเต็งรัง (ป่าชุมชนกระโหลงโป่งแดงจัดเป็นป่าเต็งรัง) พบว่าพื้นที่ป่าชุมชนโคกกระโหลงโป่งแดง มีความหลากหลายทางชีวภาพของพืชและสัตว์สูง อ้างอิงวิธีคำนวณจาก Pielou (1975) และ Magurran (1988) โดยพบพืชพรรณทั้งสิ้น 117 ชนิด มีความหนาแน่นของดินไม้เท่ากับ 1.232 ดันต่อตารางเมตร มีดินไม้จากการคำนวณเท่ากับ 2,365,440 ดัน และสถานภาพของพืชพรรณแยกออกได้เป็น 3 ระดับ ดังนี้ 1) ระดับสมดุลทางธรรมชาติ 45 ชนิด 2) ระดับเสี่ยงภัย 25 ชนิด และ 3) ระดับวิกฤติ 47 ชนิด ดังตารางที่ 1

ตารางที่ 1 สถานภาพของพรรณไม้ในระดับต่าง ๆ

ลำดับ ที่	ชื่อพรรณไม้		
	ระดับสมดุลทางธรรมชาติ	ระดับเสี่ยงภัย	ระดับวิกฤติ
1	หญ้าคา	ก่อแลน	ตำเหล้า
2	เหมือดแอ	ตั่ว	หมี่

การมีส่วนร่วมของประชาชนในการจัดการป่าชุมชน
ธีรวงศ์ เหล่าสุวรรณ และคณะ

155

ลำดับ ที่	ชื่อพรรณไม้		
	ระดับสมดุลทางธรรมชาติ	ระดับเสี่ยงภัย	ระดับวิกฤติ
3	กุง	เสี้ยว	เม็ก
4	เพ็ก	แฮดควาง	ฮังแสง
5	หญ้าหางหมาจอก	ตานกกก	ฮุ่นไฮ
6	หญ้าดอกขาว	พอก	คอนผง
7	หนอนตายยาก	ไต้ตัน	เงียงดุก
8	ต้อแง่ง	เขาปูน	ตาใกล้
9	หญ้าไข่เหา	ทม	นางหวาน
10	โคไม้รูส้ม	หนามแท่ง	พยุง
11	กระเจียว	หว่า	จีเถ้า
12	มะม่วงหัวแมงวัน	เค็ง	พังคี
13	เหมือดคน	แดง	มะขามป้อม
14	มะกอกเหลี่ยม	ดินตั้ง	เม่า
15	เก็ดคลื่น	เครือชูด	ส้มกบ
16	หญ้าขนนก	ปีกไก่ดำ	สีดาโลก
17	เข็มใหญ่	ขาเป็ย	หมากมุ่น
18	ข้าวกี้	มะขาม	แคทราย
19	เล็บแมว	หมากเบ็น	ตากวาง
20	ฮังฮ้อน	ชาก	โมก
21	กั้นครก	เขือก	ส้มโมง
22	กั้นถั่วย	คูมตั้ง	ขี้มอด
23	ปอจีตุ่น	ปลาไหลเผือก	ส้มมอ
24	เขียง	คูมกา	ประดงไฟ
25	จิก	สมัด	หิงห่อ
26	พินเลื่อย		ส่องฟ้า
27	ปอพาน		กระโดน

ลำดับ ที่	ชื่อพรรณไม้		
	ระดับสมดุลทางธรรมชาติ	ระดับเสี่ยงภัย	ระดับวิกฤติ
28	อะลาง		ถั่วห่อ
29	เข็มขาว		ยาหัวข้อ
30	มะกอกก้น		हांงว
31	สี่น		หล้าตาดำ
32	สาบแรังสาบกา		ดอกแผล่
33	ตีวมอน		มะม่วงป่า
34	เขี้ยวพิม		น่อง
35	มะค่าเต้		เป็ง
36	เครือเขาคำ		คูน
37	ขุมขี้กระต่าย		คองดิ่ง
38	ขี้ฮั่น		ฮังหนาม
39	เครือไธสง		เสี้ยวไธ
40	คูกอิ่ง		หมาน้อย
41	เขวา		หวายโลก
42	ต้นทาง		ไซเดน
43	ประคู้		อีฮุมข้าง
44	น้ำเกลี้ยง		พันชาติ
45	กระบก		หิงไฮ่น้อย
46			แคป่า
47			ตำลึงโลก

สำหรับผลการสำรวจพันธุ์สัตว์ของป่าชุมชนโคกกระโหล่งโป่งแดงพบสัตว์มีกระดูกสันหลังทั้งสิ้นจำนวน 138 ชนิด แยกเป็นออกเป็น 5 กลุ่ม ดังนี้ 1) ความหลากหลายชนิดของปลา จำนวน 26 ชนิด 2) ความหลากหลายชนิดของสัตว์สะเทินน้ำสะเทินบก จำนวน 12

ชนิด 3) ความหลากหลายชนิดของสัตว์เลื้อยคลาน จำนวน 27 ชนิด 4) ความหลากหลายชนิดของนกจำนวน 61 ชนิด และ 5) ความหลากหลายชนิดของสัตว์เลี้ยงลูกด้วยนม จำนวน 12 ชนิด ดังตารางที่ 2 ถึงตารางที่ 6

ตารางที่ 2 ความหลากหลายชนิดของปลา

ลำดับ	ชื่อท้องถิ่น	ชื่อสามัญ	ชื่อวิทยาศาสตร์
1	ปลากะเดิด	ปลากะเดิดสามมือ Three-spot gourami	<i>Trichopodus trichopterus</i>
2	ปลากะแยง ปลากะแยงลาย	ปลาแยงข้างลาย Iridescent mystus	<i>Mystus multiradiatus</i>
3	ปลาก่า	ปลาหมอข้างเหยียบ Striped tiger nandid	<i>Pristolepis fasciatus</i>
4	ปลาแก้ว	ปลาชิวแก้ว Thai river sprat	<i>Clupeichthys aesarnensis</i>
5	ปลาขาว	ปลาหนามหลัง Genggehek	<i>Mystacoleucus marginatus</i>
6	ปลาเง็ง	ปลาหมอไทย Common climbing perch	<i>Anabas testudineus</i>
7	ปลาคอ	ปลาช่อน Stripe snake-head fish	<i>Channa striata</i>
8	ปลาคาบของ	ปลาเป็นแก้ว Siamese glassfish	<i>Parambassis siamensis</i>
9	ปลาชิว	ปลาชิวหนวดยาว Flying minnow	<i>Esomus metallicus</i>
10	ปลาชิวควาย	ปลาชิวควายแถบ Rasbora	<i>Rasbora paviei</i>
11	ปลาชิวหางแดง	ปลาชิวหางแดง Red – tail rasbora	<i>Rasbora borapetensis</i>
12	ปลาคูก	ปลาคูกค้ำน Walking catfish	<i>Clarias batrachus</i>
13	ปลาคูกอูย	ปลาคูกอูย Gunther's walking catfish	<i>Clarias macrocephalus</i>
14	ปลาดอง	ปลาสลาด Grey feather back	<i>Notopterus notopterus</i>
15	ปลาตะเพียน	ปลาตะเพียนขาว Common silver barb	<i>Barbonymus gonionotus</i>
16	ปลานิล	ปลานิล Nile Tilapia	<i>Oreochromis niloticus</i>
17	ปลานู๋	ปลานู๋ทราย Sleepers	<i>Oxyeleotris marmorata</i>
18	ปลาเป๋า	ปลาปักเป้าจุด Puffer	<i>Monotreta leiurus</i>
19	ปลาสมบธง	ปลากะทิงเหว Needle fish	<i>Xenentodon cancella</i>
20	ปลาสร้อย	ปลาสร้อยขาว Siamese mud carp	<i>Henicorhynchus siamensis</i>
21	ปลาสุคนา	ปลากะสบจุด Eye- spot Barb	<i>Hampala dispar</i>
22	ปลาหมัด	ปลากะริมข้างลาย Stried croaking gourami	<i>Trichogaster vittatus</i>
23	ปลาหลดจุด	ปลาหลดจุด Spotted spiny	<i>Macrogonathus siamensis</i>

ลำดับ	ชื่อท้องถิ่น	ชื่อสามัญ	ชื่อวิทยาศาสตร์
24	ปลาหลด	ปลากระทิง Armed spiny eel	<i>Mastacembelus armatus</i>
25	ปลาไหล เอียน	ปลาไหล Swamp eel	<i>Monopterus albus</i>
26	ปลาอีไท	ปลาสร้อยนกเขา Bony-lipped barb	<i>Osteochilus hasselti</i>

ตารางที่ 3 ความหลากหลายชนิดของสัตว์สะเทินน้ำสะเทินบก

ลำดับ	ชื่อท้องถิ่น	ชื่อสามัญ	ชื่อวิทยาศาสตร์
1	กบ	กบนา Rugosed frog	<i>Hoplobatrachus rugulosus</i>
2	จี่ตะปาด, เขียดตะปาด	ปาดบ้าน Common bush frog	<i>Polypedates leucomystax</i>
3	เขียดจิก, เขียดบักจิก	กบบัว Green paddy frog	<i>Rana erythraea</i>
4	เขียดจะนา เขียดน้ำ	เขียดจะนา Common puddle frog	<i>Occidozyga lima</i>
5	เขียดบักแ้ว, เขียดน้ำเต้า	อึ่งน้ำเต้า Ornate chorus frog	<i>Microhyla ornata</i>
6	เขียดบักจิกลาย	เขียดหลังขีด Stripe-backed	<i>Rana macrodactyla</i>
7	เขียดบักอู๋, เขียดขาคำ	อึ่งขาคำ Painted chorus frog	<i>Microhyla pulchra</i>
8	เขียดมัน, เขียดลิ้น	เขียดทราย Marten's puddle frog	<i>Occidozyga martensii</i>
9	เขียดอีไม้	กบหนอง Grass frog, Rice field	<i>Limnonectes limnocharis</i>
10	คั่นคาก	คางคก Black-spined toad	<i>Bufo melanostictus</i>
11	อึ่งยาง	อึ่งอ่างบ้าน Painted burrowing frog	<i>Kaloula pulchra</i>
12	อึ่งไ้อีก, อึ่งโหงก อึ่งเพ้า	อึ่งปากขวด Truncate-snowted Burrowing frog	<i>Glyphoglossus molossus</i>

ตารางที่ 4 ความหลากหลายชนิดของสัตว์เลื้อยคลาน

ลำดับ	ชื่อท้องถิ่น	ชื่อสามัญ	ชื่อวิทยาศาสตร์
1	กะปอมกำ, กะปอมแหล่	กิ้งก่าหัวสีฟ้า Blue crested lizard	<i>Calotes mystaceus</i>
2	กะปอมแดง, กะปอมบ้าน	กิ้งก่าคอแดง Changeable lizard, Red-headed lizard	<i>Calotes versicolor</i>

ลำดับ	ชื่อท้องถิ่น	ชื่อสามัญ	ชื่อวิทยาศาสตร์
3	กะปอมบินคองแดง	กิ้งก่าบินคองแดง Blandford's flying lizard	<i>Draco blandfordii</i>
4	กั๊บกั๊ว ตะกั๊ว ตุ๊กแก	ตุ๊กแก Tokay gecko	<i>Gekko gekko</i>
5	จิ้งโก๊	จิ้งเหลนบ้าน Common sun skink	<i>Mabuya multifasciata</i>
6	จิ้งคา, จิ้งเจียมตอง	จิ้งเหลนหลากหลาย Variable skink	<i>Mabuya macularia</i>
7	จิ้งเจียม	จิ้งจกหางแบน Common frilly gecko	<i>Cosymbotus platyurus</i>
8	จิ้งเจียม	จิ้งจกหางหนาม Spiny-tailed house gecko	<i>Hemidactylus frenatus</i>
9	จิ้งเจียมดิน	จิ้งจกดินลายจุด Spotted ground gecko	<i>Dixaneus siamensis</i>
10	งูก้านเชือก, งูลอกเชือก	งูสายม่านพระอินทร์ Common bronze back	<i>Dendrilaphis pictus</i>
11	งูก้านปล้อง, งูตามธาร	งูทับสมิงคลา Blue krait	<i>Bungarus candidus</i>
12	งูเขียวดอกหมาก	งูเขียวพระอินทร์ Golden Tree Snake	<i>Chrysopelea ornata</i>
13	งูจำปลา	งูปลิง Plumbreous water snake	<i>Enhydris plumbea</i>
14	งูดางแห	งูลายสอสวน Common keel back	<i>Xenochrophis flavipunctatus</i>
15	งูดิน	งูดินบ้าน Common blind snake	<i>Rhamphotyphlops braminus</i>
16	งูตามท่าธาร, งูทับธาร	งูสามเหลี่ยม Banded krait	<i>Bungarus fasciatus</i>
17	งูบักพริก	งูออกไทย Striped kukri snake	<i>Oligodon taeniatus</i>
18	งูปลา	งูสายรุ้ง Rainbow water snake	<i>Enhydris enhydris</i>
19	งูสา, งูสิงปลวก	งูทางมะพร้าวลายขีด Copper head racer	<i>Elaphe radiata</i>
20	งูสิงดง, งูก้านดาว, งูสิงเสือ	งูสิงหางลาย Oriental rat snake	<i>Ptyas mucosus</i>
21	งูสิงทอง, งูสิงนา	งูสิงบ้าน Indochinese rat snake	<i>Ptyas korros</i>
22	งูแสงอาทิตย์, งูเหลื่อมเหลา	งูแสงอาทิตย์ Sun bream snake	<i>Xenopeltis unicolor</i>

ลำดับ	ชื่อท้องถิ่น	ชื่อสามัญ	ชื่อวิทยาศาสตร์
23	งูเหลือมอ้อ	งูไซ Bocourt's water snake	<i>Enhydria bocourti</i>
24	งูเห่าหม้อ	งูเห่าไทย Monocled Cobra	<i>Naja kaouthia</i>
25	แง้	แย้ Butterfly lizard	<i>Leiolepis belliana</i>
26	เต่านา	เต่านา Malayan snail-eating turtle	<i>Malayemys subtrijuga</i>
27	แลน, ตะกวด	ตะกวด Clouded monitor	<i>Varanus bengalensis nebulosus</i>

ตารางที่ 5 ความหลากหลายชนิดของนก

ลำดับ	ชื่อท้องถิ่น	ชื่อสามัญ	ชื่อวิทยาศาสตร์
1	กา	อีกา Large-billed Crow	<i>Corvus macrorhynchos</i>
2	กาเหว่า	นกกาเหว่า Common Koel	<i>Chrysococcyx minutillus</i>
3	นกกด, นกกดปูด, นกกดปัด	นกกระปูดใหญ่ Greater coucal	<i>Centropus sinensis</i>
4	นกกดช้อย	นกกระปูดเล็ก Lesser Coucal	<i>Centropus bengalensis</i>
5	นกกันโตก	นกโพระดกธรรมดา Lineated barbet	<i>Megalaima lineata</i>
6	นกกระจัด	นกกระจัดธรรมดา Inornate warbler	<i>Phylloscopus inornatus</i>
7	นกกระต๊อบ นกเขมร	นกกระต๊อบหัว Scaly-breasted Munia	<i>Lonchura punctulata</i>
8	นกกระสา	นกกระसानวน Grey heron	<i>Ardea cinerea</i>
9	นกกินแมลงอกเหลือง	นกกินแมลงอกเหลือง Striped Tit-Babbler	<i>Macronous gularis</i>
10	นกไก่อ้นา	นกกวัก White-breasted Waterhen	<i>Amaurornis phoenicurus</i>
11	นกขอด	นกปรอดสวน Streak-eared bulbul	<i>Pycnonotus blanfordi</i>
12	นกขาบ	นกตะขาบทุ่ง Indian roller	<i>Coracias benghalensis</i>
13	นกขี้ไก่เดือน, นกขุ่มม้า	นกปากซ่อมหางเข็ม Pintail Snipe	<i>Gallinago stemura</i>

การมีส่วนร่วมของประชาชนในการจัดการป่าชุมชน
ธีรพงศ์ เหล่าสุวรรณ และคณะ

161

ลำดับ	ชื่อท้องถิ่น	ชื่อสามัญ	ชื่อวิทยาศาสตร์
14	นกขี้ไก่เดือน, นกขุ่มมัว	นกปากซ่อมหางพัด Common snipe	<i>Gallinago gallinago</i>
15	นกขี้หมา	นกขอดหญ้าสีดำ Pied Bushchat	<i>Saxicola caprata</i>
16	นกกุ่มงั่ว	นกกุ่มอีดใหญ่ Yellow-legged buttonquail	<i>Turnix tanki</i>
17	นกกุ่มอีด	นกกุ่มอกลาย Barred buttonquail	<i>Turnix suscitator</i>
18	นกเขาขี้กะตึก	นกเขาไฟ Red Turtle-Dove	<i>Streptopelia tranquebarica</i>
19	นกเขาชวา, นกเขาน้อย	นกเขาชวา Zebra dove	<i>Geopelia striata</i>
20	นกเขาใหญ่	นกเขาใหญ่ Spotted dove	<i>Streptopelia chinensis</i>
21	นกกุ่มลี	นกจาบฝนปีกแดง Bengal bush lark	<i>Mirafra assamica</i>
22	นกเค้าตาเหลือง, นกเค้ากอก	นกเค้าจุด Spotted owlet	<i>Athene brama</i>
23	นกเค้าแมว	นกเค้าแมว Asian barred owlet	<i>Glaucidium cuculoides</i>
24	นกจวด	นกขอดข้าวหางแพนลาย Zitting Cisticola	<i>Cisticola juncidis</i>
25	นกจอก	นกกระจอกบ้าน Eurasian tree-sparrow	<i>Passer montanus</i>
26	นกจอกฟ้า	นกกระจาบบรรณดา Baya weaver	<i>Ploceus philippinus</i>
27	นกจับแมลงสีน้ำตาล	นกจับแมลงสีน้ำตาล Asian Brown Flycatcher	<i>Muscicapa dauurica</i>
28	นกจาบ	นกกระจอกตาล Plain-backed sparrow	<i>Passer flaveolus</i>
29	นกจับ	นกกระจาบบรรณดา Common tailorbird	<i>Orthotomus sutorius</i>
30	นกจับโจก	นกเด้าดินทุ่ง Richard's pipit	<i>Anthus richardi</i>

ลำดับ	ชื่อท้องถิ่น	ชื่อสามัญ	ชื่อวิทยาศาสตร์
31	นกเจ้า	นกยางกรอกพันธุจีน Chinese pond-heron	<i>Ardeola bacchus</i>
32	นกเจ้าฟาน	นกยางไฟธรรมดา Cinnamon Bittern	<i>Ixobrychus cinnamomeus</i>
33	นกแจนแวน	นกอีเสือสีน้ำตาล Brown Shrike	<i>Lanius cristatus</i>
34	นกแขงแขว	นกแขงแขวหางปลา Black Drongo	<i>Dicrurus macrocercus</i>
35	นกแขว	นกแขงแขวสีเทา Ashy Drongo	<i>Dicrurus leucophaeus</i>
36	นกคิตตี้ นกแตคแต้	นกสีชมพูสวน Scarlet-backed Flower pecker	<i>Dicaeum cruentatum</i>
37	นกตีว	นกจาบคาเล็ก Green bee-eater	<i>Merops orientalis</i>
38	นกตุ้ม	นกอีลุ้ม Water cock	<i>Gallicrex cinerea</i>
39	นกเต็นชิว	นกกระเต็นน้อยธรรมดา Common Kingfisher	<i>Alcedo atthis</i>
40	นกเต็นร้ว, นกเต็นก้าก	นกกระเต็นอกขาว White-throated kingfisher	<i>Halcyon smyrnensis</i>
41	นกนางแอ่น, นกแอ่นแขว	นกนางแอ่นบ้าน Barn swallow	<i>Hirundo rustica</i>
42	นกปึก	นกตีทอง Coppersmith barbet	<i>Megalaima haemacephala</i>
43	นกปลีกล้วย	นกกินปลือกเหลือง Olive-backed sunbird	<i>Cinnyris jugularis</i>
44	นกเป็ด	นกเป็ดคัมแค Cotton pygmy-goose	<i>Nettapus coromandelianus</i>
45	นกเป็ดแดง	นกเป็ดแดง Lesser whistling-duck	<i>Dendrocygna javanica</i>
46	นกผีเสืง	นกกระจิบหญ้าสี่ริียบ Plain Prinia	<i>Prinia inornata</i>
47	นกพิราบ	นกพิราบป่า Rock pigeon	<i>Columba livia</i>
48	นกยาง	นกยางเป็ย Little egret	<i>Egretta garzetta</i>
49	นกไต้	นกหัวสีตาล Rufous Woodpecker	<i>Micropternus brachyurus</i>

การมีส่วนร่วมของประชาชนในการจัดการป่าชุมชน
ธีรพงศ์ เหล่าสุวรรณ และคณะ

163

ลำดับ	ชื่อท้องถิ่น	ชื่อสามัญ	ชื่อวิทยาศาสตร์
50	นกอีเก, นกอีแพด	นกอีแพรดแถบอกดำ Pied Fantail	<i>Rhipidura javanica</i>
51	นกอีค้าง	นกกางเขนบ้าน Oriental Magpie-Robin	<i>Copsychus saularia</i>
52	นกอีเหลืองกล้วย	นกขมิ้นน้อยธรรมดา Common iora	<i>Aegithina tiphia</i>
53	นกเอี้ยง, นกเอี้ยงขี้ตา ควาย	นกเอี้ยงสาธิตา Common Myna	<i>Acridotheres tristis</i>
54	นกเอี้ยงโมง	นกกิ้งโครงคอดำ Black-collared starling	<i>Sturnus nigricollis</i>
55	นกเอี้ยงหอม	นกเอี้ยงหงอน White-vented myna	<i>Acridotheres javanicus</i>
56	นกแอ่นแซว	นกแอ่นตาล Asian plam-swift	<i>Cypsiurus balasiensis</i>
57	นกโอง ก้อมน้ำ	นกอัญชัญเล็ก Baillon's crane	<i>Porzana pusilla</i>
58	เหยี่ยว, แผลวแดง	เหยี่ยวแดง Brahminy kite	<i>Halaistur indus</i>
59	แผลวดั่ง, แผลวขี้อ้อย	เหยี่ยวขาว Black Shouldered Kite	<i>Elanus caeruleus</i>
60	แผลวนกเขา	เหยี่ยวนกเขาชिकรา Shikra	<i>Accipiter badius</i>
61	แผลวนโตน	เหยี่ยวทุ่ง Eastern marsh-harrier	<i>Circus spilonotus</i>

ตารางที่ 6 ความหลากหลายชนิดของสัตว์เลี้ยงลูกด้วยนม

ลำดับ	ชื่อท้องถิ่น	ชื่อสามัญ	ชื่อวิทยาศาสตร์
1	จอนฟอน	พังพอนธรรมดา Javan mongoose	<i>Herpestes javanicus</i>
2	คูน	อึ่งกลาง Hoary bamboo rat	<i>Rhizomys pruinosus</i>
3	แมวป่า	แมวป่า Jungle cat	<i>Felis chaus</i>
4	หนูงาม, หนูคร้ว	หนูห้วย Noisy rat	<i>Rattus sabanus</i>
5	หนูชิง	หนูนาลีเล็ก Lesser rice field rat	<i>Rattus losea</i>
6	หนูท้องขาว	หนูท้องขาว Roof rat	<i>Rattus rattus</i>
7	หนูพุก	หนูพุกใหญ่ Great bandicoot	<i>Bandicota indica</i>

ลำดับ	ชื่อท้องถิ่น	ชื่อสามัญ	ชื่อวิทยาศาสตร์
8	หมาจอก, หมาโล้	หมาจิ้งจอก Asiatic jackal	<i>Canis aureus</i>
9	เห็นหางก่าน	ชะมดแผงหางปล้อง Large Indian civet	<i>Viverra zibetha</i>
10	อีเกีย, บั้ง	ค้างคาวขอบหูขาวกลาง Greater short-nosed fruit bat	<i>Cynopterus sphinx</i>
11	อีเกีย, บั้ง	ค้างคาวขอบหูขาวเล็ก Lesser short-nosed fruit bat	<i>Cynopterus brachyotis</i>
12	อีเห็น	อีเห็นธรรมดา Common palm civet	<i>Paradoxurus hermaphroditus</i>

2. แนวทางการจัดการป่าโดยการมีส่วนร่วมของชุมชน

การจัดการป่าชุมชน โคกกระโหลงโป่งแดง มีพัฒนาการมาอย่างยาวนาน มีส่วนเกี่ยวข้องกับ การเกิดสถานการณ์ที่เป็นปัญหาซึ่งชุมชนต้องเผชิญ และร่วมกันแก้ไข ทำให้เกิดจิตสำนึกในการรักษา ซึ่งเป็นหัวใจสำคัญของการริเริ่มในการดูแลป่า และการเรียนรู้จากประสบการณ์ที่ได้สั่งสมและถ่ายทอดมารุ่นต่อรุ่น ซึ่งสามารถอธิบายถึงพัฒนาการและรูปแบบการจัดการป่าชุมชน โคกกระโหลงโป่งแดง ได้ดังต่อไปนี้

1) การฟื้นฟูดูแลป่าชุมชน โคกกระโหลง-โป่งแดง หลังจากที่ชุมชนได้มีแนวทางร่วมกันที่จะฟื้นฟูดูแลทรัพยากรป่าไม้ของชุมชน จึงได้ร่วมกันแสวงหาวิธีการที่จะทำให้ผืนป่าที่อุดมสมบูรณ์กลับคืนมา โดยอาศัยวิธีการดังนี้ (1) กำหนดขอบเขตป่าชุมชน ให้มีความชัดเจน โดยมีการประชุมพูดคุยกันในหมู่บ้าน เพื่อให้ชาวบ้านร่วมกันกำหนดขอบเขตระหว่างพื้นที่หมู่บ้านและพื้นที่ป่า (2) จัดตั้งคณะกรรมการเพื่อการจัดการป่าชุมชน เป็นการพัฒนา

การจัดการในเชิงสถาบันให้เกิดความชัดเจน อันทำให้เกิดโครงสร้างและกลไกการทำงานตามมาเป็นโครงสร้างและกลไกที่สามารถใช้เป็นตัวเชื่อมโยงประสานงานกับหน่วยงานต่างๆ ที่เกี่ยวข้อง (3) การมีกฎระเบียบการใช้ประโยชน์ร่วมกัน มีการตั้งกฎระเบียบโดยมีข้อห้ามและบทลงโทษผู้ที่กระทำผิดอย่างชัดเจน ซึ่งเป็นที่ยอมรับของคนในชุมชน พร้อมกับมีข้ออนุโลมตามความจำเป็น (4) การให้ป่าพื้นตัวตามธรรมชาติ ด้วยการลดการใช้ประโยชน์จากป่า อันเป็นการปฏิบัติตามกฎกติกาของชุมชน ซึ่งจะช่วยให้ป่าพื้นตัวได้ตามธรรมชาติ (5) การขึ้นทะเบียนป่าชุมชนหรือการจดทะเบียนป่าชุมชน เป็นการที่ชุมชนได้เข้าร่วมในโครงการป่าชุมชน ซึ่งได้รับการส่งเสริมการบริหารจัดการป่าชุมชน โดยกรมป่าไม้ ทำให้ชุมชนมีโอกาสได้รับความรู้เรื่องการจัดการในเชิงวิชาการที่สามารถนำมาประยุกต์ใช้ และเกิดเครือข่ายการทำงานกับชุมชนอื่น ๆ และหน่วยงานที่เกี่ยวข้อง (6) การเปิดพื้นที่เพื่อการเรียนรู้ ชุมชนได้เปิดรับองค์ความรู้ทางวิชาการหรือองค์ความรู้สมัยใหม่ที่ผ่านการแลกเปลี่ยนเรียนรู้ในเครือข่าย

ทำให้สามารถนำมาปรับใช้ร่วมกับความรู้ดั้งเดิม และ (7) การสร้างกระบวนการมีส่วนร่วมในการจัดการ ด้วยการเปิดโอกาสให้คนในชุมชนได้มีส่วนร่วมในการตัดสินใจ มีการกระตุ้นให้เกิดการพูดคุยแลกเปลี่ยนความคิดเห็นของสมาชิกในชุมชนอย่างต่อเนื่อง นอกจากนี้ ยังมีการประสานงานกับภายนอก โดยผ่านกิจกรรมและโครงการที่จัดขึ้นเป็นเครื่องมือเชื่อมโยงความร่วมมือ

2) การร่วมมือกับองค์กรต่าง ๆ ในชุมชน ตำบลหนองเรือ โดยชุมชนได้ร่วมกับองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น สำนักงานการปฏิรูปที่ดินเพื่อเกษตรกรรม (สปก.) สถาบันการศึกษา ตลอดจนผู้ที่เกี่ยวข้อง จัดทำแนวทางการยกระดับการจัดการป่าชุมชนให้มีประสิทธิภาพมากขึ้น โดยมีแนวทางดังนี้ (1) การสร้างความร่วมมือในการจัดการป่าชุมชนในระดับตำบล เพื่อสร้างเครือข่ายขยายแนวคิดการทำงาน แลกเปลี่ยนเรียนรู้ให้เกิดความเข้าใจและตระหนักถึงความสำคัญในการดูแลอนุรักษ์ธรรมชาติร่วมกัน (2) การเสริมความรู้และความเข้มแข็งของคณะกรรมการ โดยการหาความรู้ใหม่ๆ และแลกเปลี่ยนข้อมูลข่าวสาร ผ่านการฝึกอบรม การศึกษาดูงาน และการสัมมนาวิชาการ (3) การบูรณาการองค์ความรู้กับการเรียนการสอนในโรงเรียนในรูปแบบต่าง ๆ เช่น จัดทำบทเรียนท้องถิ่นและค่ายการเรียนรู้ ซึ่งเป็นการปลูกจิตสำนึกให้เด็กและเยาวชนได้เรียนรู้ ถึงคุณค่าของทรัพยากรก่อให้เกิดความรักและหวงแหนทรัพยากรของท้องถิ่น สืบสานเจตนารมณ์การดูแลรักษาป่า (4) การพัฒนาป่าชุมชนให้เป็นแหล่งเรียนรู้ และมีการสร้างศูนย์ข้อมูลขึ้นในป่าชุมชน และ (5) การพัฒนาผลิตภัณฑ์ชุมชนบนฐานของทรัพยากรชีวภาพในท้องถิ่น ด้วยการนำทรัพยากรในป่าชุมชนที่มีศักยภาพมาพัฒนาเป็นผลิตภัณฑ์เพื่อสร้างรายได้ให้กับชุมชน

3) เงื่อนไขปัจจัยที่นำไปสู่ความสำเร็จของการจัดการป่าชุมชน จากการวิเคราะห์ข้อมูลตั้งแต่ต้น พบว่ามีเงื่อนไขต่าง ๆ ที่ทำให้การจัดการป่าชุมชนโคกกะโหล่งไปงแดงประสบผลสำเร็จดังนี้ (1) การมีส่วนร่วมในการจัดการ คนในชุมชนส่วนใหญ่มีจิตสำนึกความเป็นเจ้าของป่าชุมชน จึงมีสิทธิในการแสดงความคิดเห็น ร่วมตัดสินใจ ร่วมดำเนินการ และรับผลประโยชน์ร่วมกัน ทำให้เกิดความร่วมมืออย่างดีในการจัดการป่าชุมชน (2) การมีกฎระเบียบที่เหมาะสมกับท้องถิ่น กฎระเบียบเป็นกลไกการตรวจสอบและเป็นตัวกำหนดขอบเขตของการใช้ประโยชน์จากป่าชุมชนร่วมกัน ดังนั้น กฎระเบียบจึงต้องมีความเหมาะสมสอดคล้องกับวิถีชีวิตชุมชน และมีการปรับเปลี่ยนให้เหมาะสมตามสถานการณ์ โดยได้มาจากการร่วมกันกำหนดของคนในชุมชนเอง (3) การทำงานแบบบูรณาการ การจัดการป่าชุมชนเกี่ยวข้องกับกิจกรรมที่หลากหลาย จึงต้องมีการบูรณาการกิจกรรมต่าง ๆ เข้าด้วยกัน ให้สามารถเชื่อมโยงกับกิจกรรมการพัฒนาอื่น ๆ ของชุมชนได้ ผู้ที่เกี่ยวข้องในการปฏิบัติหน้าที่ และผู้ที่มีบทบาทต่าง ๆ ในการพัฒนาชุมชนต้องมีส่วนร่วมรับรู้และเข้าใจ การจัดการป่าชุมชนและความเชื่อมโยงดังกล่าวนี้ และต้องร่วมคิด ร่วมทำ และร่วมพัฒนาไปด้วยกัน (4) การใช้ทุนทางสังคมที่มีอยู่ในชุมชน การอยู่ร่วมกันเสมือนญาติพี่น้อง มีความไว้วางใจซึ่งกันและกัน ส่งเสริมให้เกิดความเป็นน้ำหนึ่งใจเดียว มีความรักสามัคคีในการขับเคลื่อน โครงการและ กิจกรรมต่าง ๆ เป็นสิ่งที่เกื้อหนุนให้เกิดผลสำเร็จในการจัดการป่า ประกอบกับคนในชุมชนมีทักษะการเรียนรู้ ภูมิปัญญาท้องถิ่นในด้านต่าง ๆ ที่สามารถนำมาเชื่อมต่อกับวิถีการดำเนินชีวิตของชุมชนยังทำให้ทุนทางสังคมมีความเข้มข้นยิ่งขึ้น (5) ผู้นำชุมชนมีความตั้งใจจริงในการแก้ไขปัญหาของชุมชน และ

คิดถึงประโยชน์ส่วนรวมมากกว่าส่วนตน ทำให้คนในชุมชนยอมรับและมีความเชื่อมั่นกับบทบาทการนำในการจัดการป่าชุมชน ซึ่งเป็นองค์ประกอบสำคัญของการพัฒนาในชุมชนนี้ (6) คณะกรรมการป่าชุมชนเป็นทีมงานที่เข้มแข็ง มีกระบวนการทำงานที่ให้คณะกรรมการมีบทบาทในการดำเนินงานร่วมกัน ก่อนการรับหรือดำเนินงานตามโครงการหรือกิจกรรมต่างๆ ทั้งที่ริเริ่มจากภายในและภายนอกชุมชน คณะกรรมการป่าชุมชนมักจะร่วมกันคิดถกแถลงและตัดสินใจ โดยพิจารณาถึงผลที่ชุมชนจะได้รับเสมอ ก่อนตัดสินใจรับมาดำเนินการ (7) ความรู้เพื่อการจัดการป่าชุมชน เป็นความรู้ที่คนในชุมชนได้สั่งสมประสบการณ์การเรียนรู้จากการดำรงชีวิตอยู่กับป่าเป็นความรู้ที่อยู่บนเหตุผลอันซับซ้อนที่ชุมชนได้ผสมผสานจากหลากหลายแหล่งในวิถีที่เกี่ยวข้อง ถูกดึงนำมาใช้อย่างเหมาะสม นำมาบูรณาการกับความรู้ใหม่ที่ได้เรียนรู้เพิ่มเติมผ่านการอบรม ศึกษาดูงาน และการแลกเปลี่ยนเรียนรู้กับเครือข่าย (8) การพึ่งพิงป่าในการดำรงชีพ คนในชุมชนส่วนใหญ่ยังสามารถเก็บหาผลิตผลจากป่าชุมชน โดยปฏิบัติตามกรอบของกฎระเบียบที่คนในชุมชนร่วมกันกำหนด ซึ่งสอดคล้องกับการอนุรักษ์ให้สามารถใช้อย่างยั่งยืน การดำเนินการในลักษณะนี้ส่งเสริมให้ชาวบ้านเห็นความสำคัญของการป้องกันรักษาทุนทางธรรมชาติให้สามารถฟื้นตัวอย่างสมดุลกับการใช้ ด้วยการอนุญาตให้เก็บกินเก็บใช้เฉพาะส่วนที่มีการผลิตขึ้นมาใหม่

นอกจากนี้ การสนับสนุนของรัฐตามแนวนโยบายที่เปิดโอกาสให้คนท้องถิ่นสามารถอยู่ร่วมกับป่าได้ ด้วยการสนับสนุนกิจกรรมการจัดการป่าชุมชนให้ถูกต้องตามหลักวิชาการ ส่งเสริมการเสริมสร้างพลังของชุมชนในการดูแลรักษาป่าที่มีการใช้ประโยชน์อย่างเหมาะสม โดยคำนึงถึงความ

ยั่งยืนในการใช้ มีส่วนทำให้กิจกรรมการจัดการป่าสามารถเกิดขึ้นและดำเนินไปได้อย่างต่อเนื่องโดยอาศัยความร่วมมือจากคนในชุมชนหรือร่วมกับเครือข่ายซึ่งในบางกิจกรรมรัฐอาจจะต้องมีงบประมาณสนับสนุนเพิ่มเติม นอกเหนือจากงบประมาณปกติที่ได้รับการจัดสรรจากองค์การบริหารส่วนตำบล และที่ได้รับจากหน่วยงานอื่น ๆ ที่เกี่ยวข้อง

อภิปรายผล

จากผลการวิจัยเรื่อง การมีส่วนร่วมของประชาชนในการจัดการป่าชุมชน: กรณีศึกษาป่าชุมชนโคกกระโหลงโป่งแดง ตำบลหนองเรือ อำเภอนาเชือก จังหวัดมหาสารคาม มีประเด็นข้อค้นพบสำคัญที่ควรนำมาอภิปราย 2 ประเด็น ดังนี้

1. สภาพป่า การวิจัยเรื่องนี้ได้ใช้ข้อมูลจากดาวเทียมสำรวจทรัพยากรธรรมชาติ Landsat-8 OLI จาก USGS ภาพสีผสมเท็จ (False color composite) RGB ในช่วงคลื่น 543 ของป่าโคกกระโหลงโป่งแดง โดยมีรายละเอียดของข้อมูล 30 เมตร ในช่วงปี พ.ศ. 2531 พ.ศ.2537 พ.ศ.2547 และ พ.ศ.2557 (4 ช่วงเวลา) มาศึกษาการเปลี่ยนแปลงสภาพป่า ผลการศึกษาสามารถทำให้เห็นถึงการเปลี่ยนแปลงโดยรวมของป่าโคกกระโหลงโป่งแดง เช่น พื้นที่ป่าไม้ ในปี พ.ศ.2531 โดยรวมแล้วมีขอบเขตพื้นที่ป่ามากกว่าในปี พ.ศ.2537 พ.ศ.2547 และ พ.ศ.2557 อย่างชัดเจน ซึ่งพื้นที่ป่าไม้ได้ค่อย ๆ ลดลงจากปี พ.ศ.2537 โดยมีพื้นที่อื่น ๆ เข้ามาแทน เมื่อสำรวจข้อมูลความหลากหลายทางชีวภาพในพื้นที่จริง พบชนิดพันธุ์สัตว์ทั้งสิ้น 138 ชนิด และพบพรรณไม้ทั้งสิ้น 117 ชนิด มีค่าดัชนีความหลากหลายเท่ากับ 4.76 ซึ่งหมายถึงมีเสถียรภาพและความหลากหลายค่อนข้างสูง ทั้งนี้เป็นพรรณไม้ที่มีสถานภาพอยู่ในระดับวิกฤติจำนวน 47 ชนิด

2. แนวทางการจัดการป่าชุมชน ผู้วิจัยขออภิปรายผลโดยเรียงลำดับ ดังนี้ 1) การดำเนินการและการพัฒนาแนวทางการจัดการป่าชุมชน มีการจัดการป่าชุมชนระดับมาก เนื่องจากมีหน่วยงานที่เกี่ยวข้อง เช่น เครือข่ายเกษตรกร โคกผักกูดโป่งแดง สถาบันวิจัยวลัยรุกชเวช และคณะวิทยาศาสตร์ มหาวิทยาลัยมหาสารคาม สปก. ใจก้า และกองทุนสิ่งแวดล้อมโลก เป็นต้น สนับสนุนส่งเสริมในการจัดประชุมด้านการบูรณาการและการใช้ประโยชน์จากป่าชุมชนระดับท้องถิ่น เพื่อเป็นเวทีให้กับนักวิชาการและสมาชิกป่าชุมชนได้มีโอกาสแลกเปลี่ยนข้อคิดเห็น และประสบการณ์อย่างสม่ำเสมอและต่อเนื่องตลอดทั้งปี โดยเน้นการนำเสนอความรู้ที่เหมาะสมกับท้องถิ่น เพื่อเสริมสร้างจิตสำนึก มีการจัดกิจกรรมเพื่อถ่ายทอดองค์ความรู้ต่าง ๆ ให้แก่เยาวชน โดยใช้ฐานความรู้ของป่าชุมชนที่ประสบผลสำเร็จเป็นหลักในการดำเนินงาน และมีการฝึกอบรมเรื่อง การบริหารจัดการและระบบนิเวศป่าชุมชน การประเมินศักยภาพของป่าชุมชน การสำรวจทรัพยากรป่าไม้อย่างง่ายให้กับสมาชิกป่าชุมชน เพื่อประเมินความอุดมสมบูรณ์ของป่า การถ่ายทอดความรู้สู่กลุ่ม และขยายความรู้ไปยังชุมชนอื่น ๆ เป็นการสร้างเสริมศักยภาพบุคลากรป่าชุมชนระดับท้องถิ่น 2) สถานการณ์ปัจจุบัน ศักยภาพ การจัดการป่า ภาพรวมความคิดเห็นอยู่ในระดับมาก เนื่องจากประชาชนในพื้นที่ป่าชุมชนได้รับผลกระทบด้านเศรษฐกิจ ผลกระทบด้านสังคม และผลกระทบด้านสิ่งแวดล้อม โดยตรงจากการจัดการป่าชุมชน 3) การสร้างรูปแบบการจัดการป่าชุมชน ประกอบด้วย การพัฒนาองค์กรจัดการป่าชุมชนให้เข้มแข็ง การพัฒนาให้เป็นแหล่งอาหารและปัจจัย 4 การส่งเสริมให้เป็นแหล่งเรียนรู้และนันทนาการ จึงสามารถแปลงเป็นกิจกรรมเพื่อจัดการป่าชุมชนโดยความ

ร่วมมือของหน่วยงานภาครัฐและชุมชนเอง ได้แก่ การจัดตั้งคณะกรรมการป่าชุมชน การจัดเวทีกรรมการป่าชุมชน เพื่อให้ชาวบ้านและกรรมการป่าชุมชน ร่วมกันพูดคุย แลกเปลี่ยนข้อมูลแนวทางการแก้ไขปัญหาในชุมชน การวางแผน พัฒนาชุมชน การกำหนดข้อตกลงร่วมกันโดยกระบวนการมีส่วนร่วมของประชาชน เช่น การป้องกันไฟป่า การจัดโซนพื้นที่สำหรับเพาะปลูก เลี้ยงสัตว์ของชุมชน และพื้นที่แหล่งอาหารจากป่าชุมชน การส่งเสริมให้ชาวบ้านปลูกพืชสมุนไพร การสำรวจป่าชุมชนเพื่อพัฒนาเป็นแหล่งท่องเที่ยว การปลูกพืชพลังงาน การจัดห้องเรียนธรรมชาติแก่เด็กเยาวชน และประชาชนที่สนใจการจัดการป่าชุมชน ดังนั้น การสร้างรูปแบบจึงเป็นการมีส่วนร่วมในการจัดการป่าชุมชนที่มีรูปแบบที่หลากหลายครบถ้วนทุกด้าน

ข้อเสนอแนะ

ในปัจจุบันพื้นที่ป่าชุมชนโคกกระโหลงโป่งแดงดูแลและบริหารโดยคณะกรรมการจัดการป่าชุมชน คณะกรรมการได้เปิดโอกาสให้ประชาชนในชุมชนเข้าไปมีส่วนร่วมในการจัดการป่าชุมชนผ่านทางกิจกรรมต่าง ๆ เนื่องจากประชาชนไม่ได้รับข้อมูลข่าวสารอย่างต่อเนื่อง ทำให้ประชาชนเข้าไปมีส่วนร่วมในการจัดการป่าชุมชนค่อนข้างน้อย กอปรกับประชาชนส่วนใหญ่ที่ประกอบอาชีพเกษตรกรรม ต้องใช้เวลาส่วนใหญ่ในการดูแลผลผลิตของตนเอง นอกจากนี้ การจัดการป่าชุมชนในพื้นที่ยังขาดการสนับสนุนอย่างต่อเนื่องจากหน่วยงานภาครัฐและเอกชนที่เกี่ยวข้อง อย่างไรก็ตาม การจัดการป่าชุมชนที่ผ่านมาได้ดำเนินการไปจนเกิดผลในทิศทางที่ดีเป็นที่น่าพอใจ เช่น การบุกเบิกพื้นที่ป่าชุมชนลดลง โดยประชาชนเห็นถึงคุณค่าและความสำคัญของป่าชุมชนมากขึ้น ในส่วน

ของแนวทางแก้ไขการมีส่วนร่วมในการจัดการป่าชุมชนนั้น ทางหน่วยงานภาครัฐและหน่วยงานอื่น ๆ ที่เกี่ยวข้องควรให้ความสำคัญกับการให้ข้อมูลข่าวสารแก่ประชาชนอย่างครบถ้วนและทั่วถึงผ่านสื่อต่าง ๆ ให้มากขึ้น อีกทั้งให้การสนับสนุนความรู้ในการจัดการอย่างต่อเนื่อง เพื่อให้ประชาชนได้รับทราบข้อมูลข่าวสารอย่างครบถ้วน มีการพัฒนา การจัดการที่เหมาะสมตามหลักวิชาการ และยังคงช่วยปลูกฝังจิตสำนึกและสร้างความรู้สึกรักเป็นเจ้าของป่าชุมชน เพื่อประชาชนจะได้ช่วยอนุรักษ์ป่าอย่างยั่งยืน

จากการที่ประชาชนมีส่วนร่วมในการจัดการป่าชุมชนค่อนข้างน้อย ดังนั้น ผู้นำชุมชนหรือหน่วยงานที่เกี่ยวข้องควรส่งเสริมให้ประชาชนได้มีบทบาทในการจัดการป่าชุมชนให้มากขึ้น โดยการจัดกิจกรรมที่เกี่ยวข้องกับการจัดการป่าชุมชนอย่างต่อเนื่องและสม่ำเสมอ เช่น การนำความรู้ที่ได้จากการศึกษาดูงานและการแลกเปลี่ยนประสบการณ์กับชุมชนอื่น ๆ โดยเปิดโอกาสให้ประชาชนเข้ามามีส่วนร่วมในการแสดงความคิดเห็นและร่วมวางแผนเกี่ยวกับการจัดการป่าชุมชน เสียสละเวลาและ

ทรัพยากรที่มีในการทำกิจกรรมต่าง ๆ ที่เกี่ยวกับป่าชุมชน เปิดโอกาสให้ประชาชนได้เข้าไปใช้ประโยชน์จากป่าชุมชนที่ตนพัฒนาได้มากขึ้นเพื่อให้ประชาชนมีความรู้สึกผูกพันกับป่าชุมชน ตลอดจนให้ประชาชนได้เข้ามาติดตามตรวจสอบการจัดการป่าชุมชนและประเมินผลการจัดการป่าชุมชนร่วมกับเจ้าหน้าที่รัฐและผู้นำชุมชน เพื่อฝึกฝนให้ประชาชนมีกระบวนการคิดวางแผนปฏิบัติ รวมถึงติดตามผลการดำเนินงานการจัดการป่าชุมชนอย่างเป็นระบบ

กิตติกรรมประกาศ

คณะผู้วิจัยขอขอบคุณ สำนักงานกองทุนสนับสนุนการวิจัย (สกว.) ฝ่ายวิจัยเพื่อท้องถิ่น ภายใต้โครงการวิจัยชื่อ “แนวทางการจัดการป่าชุมชนกระโหลงโป่งแดงโดยกรมมีส่วนร่วมของชุมชน ตำบลหนองเรือ อำเภอนาเชือก จังหวัดมหาสารคาม” รหัสโครงการ: RDG57E0031 โดยมีรองศาสตราจารย์ ดร.ธีรพงศ์ เหล่าสุวรรณ เป็นหัวหน้าโครงการ และมหาวิทยาลัยมหาสารคาม ที่สนับสนุนงบประมาณสำหรับงานวิจัยในครั้งนี้

เอกสารอ้างอิง

- กอบกาญจน์ พงษ์ชนะชัย. (2538). *เครือข่ายการเรียนรู้และการจัดการของชุมชนเกี่ยวกับป่าชุมชน* (วิทยานิพนธ์ศึกษาศาสตรมหาบัณฑิต). มหาวิทยาลัยเชียงใหม่, เชียงใหม่.
- โกมล แพรททอง. (2535). *แนวความคิดป่าชุมชนในประเทศไทย*. กรุงเทพฯ: ชุมชนสหกรณ์การเกษตรแห่งประเทศไทย.
- ธีรพงศ์ เหล่าสุวรรณ, พรชัย อุทรัพย์, อุษา กลิ่นหอม, ชาลี นาวานุเคราะห์, เจ เอช สามึก และเดวิด แอล สโตล. (2553). การบริหารจัดการข้อมูลคาร์บอนเครดิตภาคป่าไม้สู่ตลาดสมัครใจ. *วารสารวิจัยเพื่อการพัฒนาเชิงพื้นที่*, 3(2), 46-57.

ธีรวงศ์ เหล่าสุวรรณ, พรชัย อุทรักษ์, อุษา กลิ่นหอม, ซาลี นาวานูเคราะห์, เชษฐ พงษ์บุตรเทพ, เจ เอช สามี๊ก และเดวิด แอลสโกล (2556). ความสำเร็จของเครือข่ายชุมชนอินแปงจากการมีส่วนร่วมในการบรรเทาสถานะโลกร้อนผ่านทางภาคป่าไม้. *วารสารมหาวิทยาลัยทักษิณ*, 16(2), 44-54 .

พระอรุณ ปัญโญแก้ว. (2547). *การจัดการป่าชุมชน โดยความร่วมมือของหน่วยงานราชการและชุมชน ในเขตกันชนบ้านแม่ควาหลวง อำเภอพาน จังหวัดเชียงราย* (การค้นคว้าแบบอิสระ ศิลปศาสตรมหาบัณฑิต). มหาวิทยาลัยเชียงใหม่, เชียงใหม่.

รุศมิลลา อุไรศรี. (2548). *มิติทางสังคมกับการจัดการป่าชุมชนบ้านงาแมง ตำบลแม่สาบ อำเภอสะเมิง จังหวัดเชียงใหม่* (การค้นคว้าแบบอิสระ ศิลปศาสตรมหาบัณฑิต) มหาวิทยาลัยเชียงใหม่, เชียงใหม่.

วรากร ฟองกระจาย. (2549). *ปัจจัยที่ทำให้เกิดความสำเร็จในการจัดการป่าชุมชนในพื้นที่จังหวัดเชียงใหม่* (วิทยานิพนธ์วิทยาศาสตรมหาบัณฑิต) มหาวิทยาลัยเชียงใหม่, เชียงใหม่.

วิยุทธ์ จำรัสพันธุ์. (2535). *การจัดการป่าชุมชนโดยองค์กรท้องถิ่น* (รายงานการวิจัย). ขอนแก่น: มหาวิทยาลัยขอนแก่น.

วิศท์ เศรษฐกร. (2553). *การปรับใช้พิธีกรรมและความเชื่อของชุมชนในการจัดการป่าชุมชน* (การค้นคว้าแบบอิสระ ศิลปศาสตรมหาบัณฑิต). มหาวิทยาลัยเชียงใหม่, เชียงใหม่.

สมศักดิ์ สุขวงศ์. (2537). *ความหลากหลายทางชีวภาพกับการพัฒนาอย่างยั่งยืน*. กรุงเทพฯ: โรงพิมพ์สถาบันชุมชนท้องถิ่นพัฒนา.

สรรรเสริญ ทองสมนึก. (2542). *การมีส่วนร่วมของประชาชนในการจัดการป่าชุมชน บ้านทรายทอง อำเภอเมือง จังหวัดลำพูน*. (วิทยานิพนธ์ศิลปศาสตรมหาบัณฑิต) มหาวิทยาลัยเชียงใหม่, เชียงใหม่.

Magurran, A. E. (1988). *Ecology diversity and its measurement*. Croom London: Helm

Pielou, E. C. (1975). *Ecological diversity*. New York: John Wiley & Sons.